

Ortaöğretime Öğretmen Yetiştirme Modeli Üzerine Öğretmen Eğiticilerinin Düşünceleri

An Assessment of Teacher Educators' Opinions on Secondary Teacher Education in Turkey

Erdi Yılmaz^a, Serhat İrez^b

(a) Şehit Öğretmen Necmettin Kuyucu Anadolu Lisesi, Kocaeli

(b) Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, İstanbul

Özet

Bu araştırmanın amacı genel ortaöğretime öğretmen yetiştirme modeli üzerine öğretmen eğitimcilerinin düşüncelerinin ortaya çıkarılmasıdır. Bu çalışma İstanbul'da bir devlet üniversitesinin eğitim fakültesinde, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü ve Eğitim Bilimler Bölümü'nde görev yapan 12 öğretmen eğitimcisinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın amacına uygun olarak nitel araştırma metodu benimsenmiştir. Katılımcıların ortaöğretime öğretmen yetiştirme modeli hakkındaki düşüncelerini belirleme amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme tekniğine uygun olarak 'Öğretmen Yetiştirme Sorunu Üzerine Öğretmen Eğitimcisi Görüşme Formu' oluşturulmuş ve görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler sürekli karşılaştırma yöntemi ile analiz edilmiştir. Analiz sonucunda oluşturulan temalar ve kodlar oluşturulmuş, anlamlı birimler halinde sistematize edilmiştir. Kuram oluşturma yaklaşımına uygun olarak, öğretmen eğitimcilerinin görüşleri doğrultusunda bir model önerisi oluşturulmuştur. Çalışmanın sonuçları, öğretmen yetiştirme modeli üzerinde, dört yıllık eğitim süresinin yeterli olmadığını ortaya koymuştur. Okul Deneyimi ders saatinin süresinin azaltılması ile öğretmen adaylarının niteliğini azaltan bir sorun ortaya çıkmıştır. Pedagojik formasyon programları ile nitelikli öğretmen yetiştirmenin mümkün olmadığına ulaşılmıştır. Öğretmen adaylarının mezuniyet başarılarının belirlenmesinde iletişim becerileri ve staj uygulamalarından alacakları puanların da kullanılmasına dair olumlu algılar vardır. Eğitim fakültesinde görev yapan öğretmen eğitimcileri arasında, araştırmacı akademisyen ve ders veren akademisyen branşlaşması yapıldığı zaman daha nitelikli öğretmen yetiştirilebileceğine dair tutumlar saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Öğretmen eğitimi, kuram oluşturma, model

Abstract

The aim of this research is to find out opinions of teacher educators about the model of teacher training for secondary education. This study was carried out in education faculty of a state university in Istanbul with the participation of 12 teacher educators who work in Mathematics and Science Department, Social Sciences Department, Turkish Language Education Department and Educational Sciences Department. Qualitative research method was used in line with the aim of the study. Teacher educator interview form on the Problems of Teacher Education was formed and semi-structured interviews were made to determine the participants' thoughts about the model of teacher training for secondary education. Obtained data was analysed with consistently comparison method. Themes and codes formed with the result of the analysis have been systematized as a meaningful whole. A model was formed in the direction of thoughts of teacher educators. Results of the study shown that, according to the participants of the study, four-year education is not sufficient for teacher education. They all agreed that school experience is off paramount importance in teacher education and reducing the time spend in schools would end up with low quality teachers. The participants pointed out that the pedagogical formation programmes, in its current form and practice, would fail to educate quality teachers.

Keywords: Teacher education, grounded theory, model

Giriş

İnsanı diğer canlılardan ayıran en önemli unsur, öğrendiğinin farkında olmasıdır. Çağlar boyunca öğrenen, birikimini artıran insan bu şekilde güç ve erdem kazanmıştır. Bu durum, öğrenmeyi insan yaşamının en önemli parçası ve vazgeçilmez değeri haline getirmiştir. Bu sebeple insan, tarihin her döneminde kimden veya nelerden öğreniyorsa onlara büyük önem atfetmiştir. İnsanlık tarihi boyunca öğretmenlik, toplumsal değerlerin gelecek kuşaklara aktarıcısı, bilgi ile bilgiye talepte bulunanlar arasında köprü olduğu için en saygın meslekler arasında yer almıştır (MEB, 2017). Bu sebeple öğretmen eğitimi her dönemde politika yapıcıların önemli bir sorunu olarak gündemde kalmıştır.

Türkiye'de ortaöğretime öğretmen yetiştirme konusunda son 200 yıldır çeşitli modeller geliştirilmiş, pek çoğu kısa zamanda çağın ve ülkenin gereklerini karşılamadığı gerekçesi ile yürürlükten kaldırılmış, yerlerine yeni modeller önerilmiştir. Günümüzde de ortaöğretime öğretmen yetiştirme sorununda daha etkin model arayışı devam etmektedir. Bu noktadan hareketle bu çalışmanın amacı, Türkiye'de ortaöğretime öğretmen yetiştirme sistemi üzerine eğitim fakültesinde görev yapan öğretmen eğitimcilerinin düşüncelerini saptamak ve bu düşünceler ışığında ortaöğretime öğretmen yetiştirme konusunda bir çerçeve ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda şu sorulara yanıt aranacaktır:

1. Eğitim fakültesi öğretmen eğitimcileri ortaöğretime öğretmen yetiştirmede kullanılan mevcut sistemler hakkında neler düşünmektedir?
2. Eğitim fakültesi öğretmen eğitimcileri ortaöğretime öğretmen yetiştirmenin temel unsurları (süre, içerik, program yapısı, programa giriş şartları, mezuniyet şartları, öğretim üyelerinin kalitesi, eğitimi verecek kurum) hakkında hangi düşüncelere sahiptirler?

Yöntem

Bu çalışma, Türkiye'de genel ortaöğretime öğretmen yetiştirme hususunda, öğretmen eğitimcilerinin düşüncelerini araştırmaktır. Bu sebeple katılımcıları, eğitim fakültesinde görev yapan öğretmen eğitimcileri oluşturmaktadır. Bu noktada katılımcıların belirlenmesinde kolayca ulaşılabilir örneklem stratejisi referans alınmıştır. Bu amaç ile bu araştırma kapsamında İstanbul'da bir devlet üniversitesinin eğitim fakültesinin, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi bölümü, Eğitim Bilimleri bölümü ile Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi bölümlerinde aktif görev yapan öğretmen eğitimcilerinden 12 kişilik bir grup bu çalışmanın katılımcıları olarak seçilmiştir.

Bu çalışma çerçevesinde katılımcıların, geçmiş yaşantılarından edindikleri deneyimleri, birikimleri, öğretmen eğitim sisteminin geçmişten günümüze süregelen problemlerinin belirlenmesi açısından oldukça önemlidir. Katılımcıların öğretmen eğitim sorununa ait tutumlarının, inançlarının duygu ve düşüncelerinin belirlenmesi ve katılımcılar arasında verilerin karşılaştırılabilmesi için, Öğretmen Eğitimi Sorunu Üzerine Öğretmen Eğitimcisi Görüşme Formu hazırlanmış dolayısıyla bu araştırma kapsamında görüşme formu yöntemi ile veri toplama stratejisi benimsenmiştir.

Çalışmanın hedefine ve amacına uygun bir görüşme protokolü hazırlanmıştır. Görüşme protokolü, araştırmacı tarafından Türkiye'de öğretmen eğitimi sorununa dair tarihi sürecin alan yazını ve araştırma soruları arasındaki organik bağlar incelenerek geliştirilmiş, beraberinde öğretmen eğitiminde görev yapan ve bu konuda akademik yayınları olan iki uzman akademisyen tarafından incelenmiştir. Görüşme protokolü geliştirilmesi sürecinde yarı yapılandırılmış, açık uçlu sorular hazırlanırken, evet veya hayır türü kısa cevaplı soruların sorulmasından kaçınılmış olup katılımcılardan daha derinlemesine veri alınacak türden, ayrıntıya yönelik diğer bir deyişle sonda soruların eklenmesine özen gösterilmiştir.

Verilerin yazıya dökümünden hemen sonra her katılımcının görüşme protokolündeki sorulara verdikleri yanıtlar soru soru okunmuş ve her katılımcının ilgili soruya verdikleri ortak paydada birleşen anlamlı kavramlar veya önemli ifadelerin alıntılanmasına, diğer bir deyiş ile kodlar oluşturulmaya çalışılmıştır. Kodların daha anlamlı temalar çatısında başka bir deyişle ana fikir altında gruplanabilmesi içinse araştırmanın konu alanı olan ve görüşme protokolündeki sorulardan yararlanılmıştır.

Bulgular

		Katılımcılar												Toplam	Yüzde
Temalar	Kodlar	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	F	%
Lisans Modeli	Olumsuz	Demode			•									1	8
		Dogmatik			•									1	8
		Ezberci			•							•		2	17
		Sıkışık	•				•		•					3	25
		Not temelli				•								1	8
	Olumlu	Azalmış staj					•		•	•	•			4	33
		Azalmış kredi							•	•				2	17
		Kontenjan			•		•				•			3	25
		Sarmal	•	•	•	•	•		•			•	•	8	67
		Pedagoji	•		•			•					•	4	33
Formasyon Modeli	Olumsuz	Kalabalık	•						•					2	17
		Sıkıştırılmış	•	•		•	•		•				•	7	58
		Akşam dersi		•					•		•	•		4	33
		Demotivasyon		•							•	•		3	25
		Geleneksel			•								•	2	17
	Olumlu	Ticari	•		•	•	•		•				•	6	50
		Az pedagoji			•			•				•	•	4	33
		Ders içeriği			•			•			•	•	•	4	33
		Fırsat	•				•					•		3	25
		Yaş	•											1	8
Beğenilen Öğretmen Modelleri	Ülke	Eleme	•				•						•	3	25
		İngiltere	•	•	•		•							5	42
		Finlandiya				•			•			•		3	25
		Amerika							•				•	4	33
		Uyarlanabilir	•	•	•	•	•		•	•		•	•	9	75
	Uygulama	Gereksiz					•	•						2	17
		Özgüdür	•		•		•	•		•			•	7	58
		Evrensel									•	•		2	17
		Deneyim	•					•						2	17
		Sınavsız		•										1	8
Türkiye Modeline İhtiyaç	Kültüre Ait Olma	Bilimsel	•	•	•	•			•	•	•		•	8	67
		Evrensel değerler		•	•	•								3	25
		Bölgesel					•	•						2	17
		Öğrenen	•	•			•	•				•		6	50
		Yenilikçi	•	•								•		3	25
	Öğretmen Yetiştirme Amacı ve Olması Gereken Öğretmen Tipleri	Demokratik				•		•	•					3	25
		Alan bilgisi				•				•	•			3	25
		Pedagoji						•		•	•			3	25
		Milli değer			•			•		•				3	25
		Bilim sever				•		•	•		•	•	•	6	50
Öğretmen Eğitimi Süresi	Eğitim Süresi	Genel kültür					•							1	8
		İletişim						•	•					2	17
		Lider						•			•	•		3	25
		Araştıran		•			•		•			•		4	33
		Öğretmen lisesi	•	•			•		•	•	•	•		7	67
	Eğitim Süresi	Lisans			•	•			•				•	4	25
		Yaşam boyu						•						1	8
		Temel alan	•		•	•								3	25
		Konu alanı	•	•	•			•	•	•	•			8	67
		Pedagoji	•	•	•			•	•	•	•		•	8	67
Öğretmen Eğitimi İçeriği	İçeriği	Uygulama	•	•	•	•		•	•	•	•		•	9	75
		Genel kültür	•											1	8
		Günün şartları					•					•		2	17

Tablo 1. Katılımcılarla Yapılan Görüşme Sonuçlarına Göre Kodlar ve Temalar
Tablo 1. Katılımcılarla Yapılan Görüşme Sonuçlarına Göre Kodlar ve Temalar (Devam).

Öğretmen Eğitimini Üstlenecek Kurum	Eğitim fakülteleri	• • • • • • • • • •	9	75
	Öğretmenlik fakülteleri	•	1	8
	Eğitim fak.ve MEB	•	2	17
	Akademisyen	• • • • • • • • • •	11	92
Öğretmen ve Liyakati	Öğretmen	• • • • • • • • • •	7	67
	Müdür	• • • • • • • • • •	6	50
	Rehber Öğretmen	• • • • • • • • • •	5	42
	Öğretmen	• • • • • • • • • •	5	42
Eğitmen Kariyeri	akademisyen	• • • • • • • • • •	2	17
	Araştırmacı	• • • • • • • • • •	2	17
	akademisyen	• • • • • • • • • •	3	25
	Sıralama	• • • • • • • • • •	3	25
Öğretmen Adayı	İletişim	• • • • • • • • • •	3	25
	Empati	• • • • • • • • • •	2	17
	Beden dili	• • • • • • • • • •	2	17
	Performans	• • • • • • • • • •	6	50
Öğretmen Başarı	Mezuniyet notu	• • • • • • • • • •	1	8
	Uygulama notu	• • • • • • • • • •	3	25

Tablo 1’de katılımcıların ortaöğretime öğretmen yetiştirme modeli hakkındaki olumlu ve olumsuz tüm düşüncelerine ait kod ve temalar özet olarak sunulmuştur.

Katılımcılar, mevcut ortaöğretim öğretmen eğitim programını 4 yıla indirgenmiş, sıkıştırılmış bir programın varlığını da öğretmen niteliğini azaltan unsur olarak görmektedir. Öğretmen adayları için ders notlarının önemli olduğunu, öğrenmenin ve uygulamanın geri planda kaldığını belirten katılımcılar not dağıtıcı konumunda olmalarından rahatsızlık duymaktadırlar. Öğretmen adayları bu sebeple ezberci konumunda olmaktan öteye geçememektedir. Önceki programa göre azaltılan uygulama derslerinin kredileri de katılımcıların olumsuz bulduğu başka bir husus olmuştur. Yürürlükte olan programın olumlu olan tarafı ise kontenjanların az olmasıdır. Eğitim fakültelerine alınan öğrenci sayısının önceki yıllara göre %50’ye varan oranlarda azaltılması eğitimin kalitesini artırıcı olarak görülmektedir. Sarmallık prensibine göre eğitimin yapılması, bu zeminde pedagoji eğitiminin yükselmesi ise katılımcıların programın olumlu buldukları noktaları olmuştur.

Katılımcılar formasyon programı ile öğretmen eğitimini, sıkışık, teori ve uygulamanın önemli ölçüde azaltıldığı kısır bir program olarak görmektedir. Formasyon programının ticari boyutu gelir kaynağı olarak görülebilmekte bu sebeple üniversitelerce cazip olabilmektedir. Öğrencilerin demotive olarak derslere gelmesi ise başka bir olumsuz noktadır. Herhangi bir yükseköğretim kademesini bitiren fakat öğretmenlik tutkusu yaşayan bireylere fırsat olarak sunulması ise formasyon programlarının olumlu yanı olarak görülmektedir. Bu şekilde eğitim sürecine dahil olan bireylerin, yaşları itibarıyla belirli bir olgunlukta oldukları, bu sebeple jenerasyon farkının azalması eğitici ve öğrenci arasındaki diyalogu ve anlaşılabilirliği artırmaktadır. Katılımcılar bu duruma olumlu gözle bakmaktadır.

Katılımcılar ABD, İngiltere ve Finlandiya’da yapılan öğretmen eğitimini çağa ve ülkemiz kültürüne uygun görmekte olup Türkiye’de modifiye edilip kullanışlılığını desteklemektedirler. Öğretmen eğitiminin ülke kültüründen etkilendiğini bununla beraber evrensel değerleri kapsayan bir öğretmen eğitim programının varlığına da ihtiyaç olduğunu bildirmişlerdir. Türkiye’de kullanılacak öğretmen eğitim programları hazırlanırken, program geliştirme çalışmalarının tarihi mirasından faydalanılması var olan birikimin ve deneyimin göz ardı edilmemesi ise katılımcıların üzerinde durduğu başka bir noktadır. İhtiyaçlar dahilinde bölgesel, eğitimin yapıldığı coğrafyanın kültürüne özgü eğitimde yapılabilmelidir.

Katılımcılara göre öğretmen adayları alanı ile ilgili yenilikleri, bilimsel literatürü ve teknolojiyi yakından takip etmeli edindiği bilgiyi alanına aktarabilmelidir. Problem çözebilen ve bu sebeple araştırmacı ruhunu kaybetmeyen öğretmenlere ihtiyaç vardır. Pedagoji ve konu alanı bilgisi öğretmenin en önemli iki zırhı olup katılımcılara göre bu iki alanda eksiklik telafi edilemeyecek zararlara yol açabilmektedir. Öğretmenler, demokratik bir dünya görüşüne sahip olmakla beraber, genel kültürlü, etkili iletişim kurabilen ve sürdürebilen, milli değerleri özümsemiş lider ruha sahip kişiler olmalıdır.

Katılımcılara göre ortaöğretim öğretmen eğitimi süresi en az 4 yıllık bir lisans programı ile sürdürülmeli ancak bu eğitimin üzerinde lisans üstü eğitimde salık verilmeli veya tam olarak lisans üstü bir model ile öğretmen eğitimi yapılmalıdır. Katılımcılara göre nitelikli bir öğretmen yetişebilmesi için, ilgili alanın temel bilgileri ve bu temel üzerinde yükselen akademik kademede ders içerikleri hazırlanmalıdır. Öğretmen adayları temel ve akademik bilgiye her zaman sahip olmalıdır. Bu bilgiyi öğrencilerine aktarma zamanı geldiğinde ise nasıl öğretilceğini, başka bir deyişle pedagojik becerilerini mükemmel derecede kullanabilmelidir. Bu sebeple öğretmen eğitimi yapılırken sıkı disiplinle yürütülen pedagoji dersleri hazırlanmalıdır.

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu öğretmen eğitimini eğitim fakültelerinde sürdürülmesi gerektiğine inanmaktadır. Bunun yanında az bir katılımcı grubu alternatif olarak öğretmen fakülteleri ya da eğitim fakülteleri ve MEB birlikteliğinde de yapılabilir olduğunu düşünmektedirler.

Katılımcılar öğretmen eğitimcilerinin sahip olması gereken liyakati ve kariyer usullerinde ise akademik camianın olmazsa olmaz olduğunu düşünmektedir. Bununla beraber akademisyenlerin okul tecrübesi olması da gerekmektedir. Akademisyenlerin araştırmalarının alanın problemlerini çözülmesinde oldukça önemli olduğunu düşünen katılımcılar, eğitim fakültesinde ders veren akademisyen ile araştırmacı akademisyen ayrımı yapmışlardır. Lisans üstü eğitim alan ve okullarda görev yapan öğretmenler eğitim fakültelerine davet edilip sınıf yaşantılarını paylaşması hususunda teşvik edilmelidir. Okullarda görev yapan müdürler ile rehberlik psikolojik danışman öğretmenleri de keza eğitim fakültelerine davet edilerek birikimlerinden faydalanılmalıdır. Katılımcılara göre programdan mezun olan öğretmen başarısı, eğitim-öğretim süreci içinde gösterdiği performans, mezuniyet puanı ve staj okulundan aldığı puana bakılarak değerlendirilmelidir. Bu ölçütlerin yanında etkili iletişim becerileri, empati, beden dilini kullanabilme yetenekleri de takip edilerek anlamlı puanlara dönüştürülmelidir.

Sonuç ve Tartışma

Tüm veri ve bulguların değerlendirilmesi sonucunda öğretmen eğitimcilerine göre öğretmen eğitimi öğretmen liselerinde başlamalı ve eğitim fakültelerinde yüksek öğretime devam edilmelidir. Öğretmen eğitimi programları bilimsel zeminde yükselirken, evrensel değişimleri ve yenilikleri özümseyecek yapıda olmalıdır. Eğitim fakültelerine yüksek lisans eğitimi almış öğretmen ve rehberlik öğretmenleri davet edilerek okul ortamında meydana gelmiş problemlerin nasıl çözümlendiği, ders materyalleri tasarımı ve kullanımı ile ilgili somut verilerden tecrübe aktarım yöntemine faydalanılması gerekmektedir. Katılımcılara göre, eğitim fakültesinde öğretmenlik yapmış akademisyenlerin varlığı çok önemlidir. Alanın hangi sorunlarının var olduğunu da araştırmacı akademisyen olarak nitelenen ayrı bir kadronun üstlenip elde ettikleri verileri öğretmen adaylarıyla paylaşımlarının sıcaklığına çözüm olacağını düşünmüşlerdir. Katılımcılara göre uygulama ders saatlerinin okul deneyimi kapsamında daha fazla yer alması gerekmektedir. Pedagoji ve konu alanı bilgisi ile uygulama harmanlanmalı ve öğretmen adayları bol pratik yapmalıdır. İletişim becerileri, beden dilini kullanma empati, staj başarısı ve akademik başarı mezuniyet kıstasları olmalıdır. Tüm bu süreç sonunda milli değerleri benimsemiş, iletişim becerisi yüksek, lider vasıflı, demokratik ve araştırmacı öğretmenler yetişmelidir.

Kaynakça

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (2017). *Öğretmenlik mesleği genel yeterlilikleri*. Ankara: Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü.